

Metodika

Blok 8

Komunismus a demokracie v Československu

LEKCE

32

Jak pracovat s pamětníkem?

CÍLOVÁ SKUPINA

ZŠ / 13–15 let

ČASOVÁ DOTACE

90 minut

MEZIPŘEDMĚTOVÉ
VZTAHY

Občanská výchova /
Český jazyk

KLÍČOVÁ SLOVA

vzpomínka /
vzpomínková kultura /
paměť / minulost

Anotace lekce

Lekce si klade za cíl skrze zážitek vlastního vzpomínání reflektovat povahu paměti jako specifického zdroje poznání minulosti. Lekce je rozdělena na dvě 45minutové hodiny, přičemž v první z nich hrají roli zejména učitelovy vzpomínky a vyprávění, v té druhé pak už samotných dětí. Pro účely lekce bude zapotřebí využít i osobních předmětů všech zúčastněných. Smyslem je vytvořit poznávací situace odhalující význam osobních vzpomínek.

Badatelská otázka

Jak vzniká vzpomínka na minulost?

Vzdělávací cíle

Obsah

- historická paměť
- vzpomínková kultura
- historické prameny

Historické myšlení: Vztah k minulosti

- Žáci odhalují povahu a způsob lidského vzpomínání na minulost.

Badatelské dovednosti

- Zkoumáme povahu pramene.
- Odhalujeme skrytý záměr pramene.

Vazba lekce na RVP ZV (2021)

D-9-1-02 / uvede příklady zdrojů informací o minulosti; pojmenuje instituce, kde jsou tyto zdroje shromažďovány

Zdroje

vlastní vzpomínky předměty z osobní minulosti učitelovo vyprávění

název

komentář

V této lekci se pracuje s poněkud odlišnými zdroji než v lekcích dalších. Důvodem je její specifické téma, které si žádá vlastní tvorbu zdrojů. I proto je třeba dobře promýšlet, s čím mají žáci pracovat. Pokud jde o úvodní evokační fotografii, je třeba, aby se na ní skutečně „něco dělo“ nebo byla situována na nějakém místě, které vzbuzuje otázky. Není zapotřebí pátrat po fotografiích nutně starých, ovšem vzhledem k dalším úkolům to zlepšuje jejich plnění (zejména hledání dobové „historické události“).

Pokud jde o předměty, které si mají žáci sami přinést, tak zde je třeba se řídit podobnými zásadami. Žáci by si měli odpovědět na otázku „*Jsem schopen k danému předmětu vyprávět nějakou konkrétní vzpomínku?*“. Zároveň je nutné navést je k tomu, aby si doma předem připravili důležité informace o svém dětství, ale i o dané věci, o které chtějí mluvit. Pomoci jim mohou rodiče či jiní rodinní příslušníci.

Zdroj: [Aktuálně.cz](https://aktuálně.cz) (2022)

Foto vlevo: ČTK (2022), foto vpravo: Jaromír Čejka

Možnosti oživení lekce

Pro ilustraci takového vzpomínkového rozhovoru je možné představit nějakou ukázkou pamětníka a jeho vzpomínky (audio, video, text).

Návrh postupu

Hodina č. 1

 Fáze	 Popis	 Učitel	 Žák	 Komentáře
Fáze 1 10 minut	Na základě starší učitelovy fotografie žáci fabulují příběh.	<ul style="list-style-type: none">• Předloží vlastní fotografii a zadá úkol.	<ul style="list-style-type: none">• Vytváří domnělou vzpomínku dle předložené fotografie.	<ul style="list-style-type: none">• Fotografie by měla být vybrána tak, aby mohla evokovat nějaký příběh. Měla by obsahovat určitou dynamiku, dějovost nebo jinak zachycený kontext, o němž by žáci mohli mluvit. Jejich fabulace by se měla opírat o poznatky z fotografie.
Fáze 2 10 minut	Učitel doplní skutečnou vzpomínku vázanou na fotografii a žáci se doptávají.	<ul style="list-style-type: none">• Vypráví vzpomínku a odpovídá na otázky.	<ul style="list-style-type: none">• Na základě vyslechnuté vzpomínky ve dvojicích zformulují dvě doplňující otázky.	
Fáze 3 10 minut	Žáci doplní učitelovy vzpomínky o historický kontext.	<ul style="list-style-type: none">• Vysvětlí zadání a pomáhá s realizací.	<ul style="list-style-type: none">• S pomocí internetu vyhledávají události širšího historického významu, které se odehrály v době zachycené na učitelově fotografii.	<ul style="list-style-type: none">• V této části bude zapotřebí, aby učitel zodpovídal otázky, které by mohly vyvstat při hledání. Měl by například svou fotografii nějak situovat a časově/místně zařadit.
Fáze 4 10 minut	Definování pojmu <i>vzpomínání</i>	<ul style="list-style-type: none">• Položí otázku „Co je vzpomínání?“ a následně společně s žáky vyhodnocuje odpovědi.	<ul style="list-style-type: none">• Každý sám tvoří svoji definici a sděluje ji ostatním za pomoci učitele.	
Fáze 5 5 minut	Zadání na další hodinu	<ul style="list-style-type: none">• Vysvětlí zadání.	<ul style="list-style-type: none">• Poslouchají.	<ul style="list-style-type: none">• Na příští hodinu si každý žák přinese nějaký předmět (nejlépe fotografii, ale může to být cokoli jiného), který se váže k jeho minulosti. Tento předmět by se měl týkat nějaké zajímavé události z jeho života (první školní den, zajímavá dovolená, prázdniny u prarodičů, sportovní úspěch apod.).

Návrh postupu

Hodina č. 2

Fáze

Popis

Učitel

Žák

Komentáře

Fáze 6 15 minut

Pamětnické rozhovory ve dvojicích

- Zadání úkolu a korigování jeho průběhu

- Žáci se rozdělí do dvojic a navzájem si nahrají krátký rozhovor, který bude mít následující strukturu:
 - a) Žák č. 1 vypráví krátce o svém dětství obecně a pak se zaměří na vzpomínku vázanou k přinesenému předmětu.
 - b) Žák č. 2 položí aspoň tři doplňující otázky, aby se o dětství žáka č. 1 dozvěděl co nejvíce dalších informací.
 - c) Žák č. 1 odpovídá postupně na zadané otázky.
 - d) Role se prohodí a rozhovor se opakuje.

- Zde je důležité žákům vysvětlit strukturu rozhovoru a navést je na záchytná témata, o která se lze opřít – školní zkušenost, vzpomínky na prarodiče či na stěhování atd.

Fáze 7 15 minut

Odpovědi na otázky

- Zadání otázek

- Hledání odpovědí ve dvojicích

- Učitel dává žákům prostor pro formulování vlastních názorů, spíše jen vyjasňuje smysl otázek.

Fáze 8 15 minut

Vyhodnocování odpovědí žáků (myšlenková mapa, vzor v příloze)

- Shromažďuje odpovědi a snaží se zformulovat obecnější a společné závěry, které zapisuje do myšlenkové mapy.

- Navrhování jednotlivých větví, formulování pojmů zařazovaných do myšlenkové mapy a následně pak její opisování

- V závěrečné části tvoří učitel myšlenkovou mapu, která vychází z postřehů vytvořených v předchozí fázi. Na mapě by se měly postupně objevit následující oblasti:
 - a) poznání (vzpomínka jako zdroj specifického druhu poznání)
 - b) etika (potřeba společnosti uchovávat společenskou paměť, otázka soukromí pamětníka)
 - c) terapie (dát prostor lidem vyzpovídat se)
 - d) metodika (příprava rozhovoru, zásadní role otázek a kritické konfrontace s dalšími prameny)

Kritéria hodnocení

Hodina č. 1

odpověď na otázku „Co je vzpomínání?“

Základní úroveň

Charakteristika odpovědi na otázku

Jednoduchá definice směřující pouze k aktům individuální paměti.

Příklad odpovědi

Vzpomínání je, když si na něco pamatujeme.

Střední úroveň

Charakteristika odpovědi na otázku

Dochází k reflexi toho, že klíčová je výpověď, tedy sdělování obsahů paměti.

Příklad odpovědi

Vzpomínání je vyprávění o tom, co člověk zažil.

Pokročilá úroveň

Charakteristika odpovědi na otázku

Je zdůrazněn nejen samotný fenomén výpovědi, ale i okolnosti této výpovědi, které vzpomínku spoluutvářejí.

Příklad odpovědi

Vzpomínka je vyprávění o naší minulosti, na kterou se nás někdo ptá.

Kritéria hodnocení

Hodina č. 2

odpovědi na otázky

„Proč zaznamenáváme něčí vzpomínky?“

„Co musíme udělat předtím, než rozhovor začne?“

„Jaké problémy mohou při rozhovoru nastat?“

Základní úroveň

Charakteristika odpovědí na otázky

Jednoduché odpovědi stojí na povrchu fenoménu vzpomínání.

Příklady odpovědí

a) Abychom na něco nezapomněli.

—

b) Najít pamětníka.

—

c) Nebude si nic pamatovat.

Střední úroveň

Charakteristika odpovědí na otázky

Odpovědi vykazují známky určité poučenější reflexe.

Příklady odpovědí

a) Protože si pamatují věci, které nikdo jiný ne.

—

b) Připravit si otázky.

—

c) Nebude chtít odpovědět na některé otázky.

Pokročilá úroveň

Charakteristika odpovědí na otázky

Odpovědi prokazují vědomí širších souvislostí a metodologických aspektů práce s pamětníkem.

Příklady odpovědí

a) Protože nám poskytují odlišný druh poznání (nové informace, pohled na dějiny atd.). Zároveň tím plníme určitou společenskou úlohu (zachování paměti) a nabízíme lidem možnost „vzpovídat se“.

—

b) Připravit si otázky a prostudovat další prameny, které nám pomohou rozhovor lépe zvládnout.

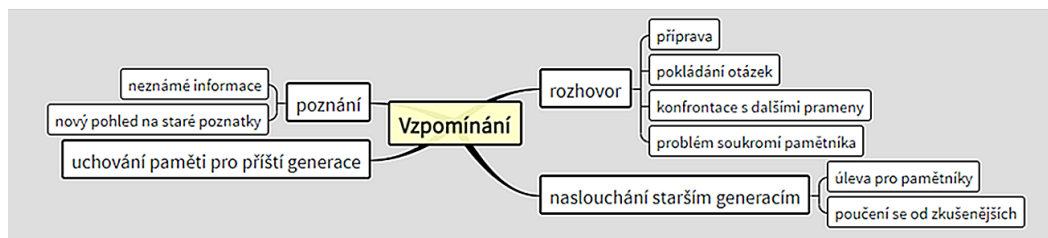
—

c) Pamětník nebude chtít odpovědět na osobní otázky nebo bude vnucovat svůj pohled i proti vyznění jiných pramenů.

Příloha

Vzorová myšlenková mapa

Doporučená literatura

HAVLÚJOVÁ, H.; NAJBERT, J.
Paměť a projektové vyučování v dějepise.
Praha, 2014.

VANĚK, M. (ed.)
Obyčejní lidé I–III.
Praha, 2009.

VANĚK, M.
Orální historie ve výzkumu soudobých dějin.
Praha, 2004.

VANĚK, M.; MÜCKE, P.
Třetí strana trojúhelníku. Teorie a praxe orální historie.
Praha, 2011.

Metodika

Blok 8 / Komunismus a demokracie v Československu Lekce 32

Jak pracovat s pamětníkem?

Autor lekce (metodický a pracovní list):
Marek Fapšo

Grafická úprava:
Hedvika Vilinger Člupná

Fotografie použité v pracovním listu této lekce podléhají licenci ČTK (označeno v rámci zdroje jako ČTK (2022)). Bez písemného souhlasu držitele práv není dovoleno užít nebo jakýmkoli způsobem reprodukovat tuto část materiálu vytvořeného v rámci projektu Dějepis+.

Dílo podléhá licenci [Creative Commons CC BY-SA 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)
Uveďte původ—Zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní.

Všechny metodiky a pracovní listy jsou v elektronické podobě ke stažení na webových stránkách dejepisplus.npi.cz.

Rok vydání 2022
Národní pedagogický institut České republiky
www.npi.cz

npi | Národní pedagogický institut
České republiky